МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

Київський державний університет
культури і мистецтв

індекс УДК 012

АРУТЮНОВА Софія Альбертівна

БІБЛІОГРАФІЧНА СПАДЩИНА МИХАЙЛА ІЛЛІЧА ЯСИНСЬКОГО

Спеціальність 07.00.08 – книгознавство, бібліотекознавство та бібліографознавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Київ- 1998

Дисертацією є рукопис
Роботу виконано в Київському державному університеті культури і мистецтв

Науковий керівник : кандидат педагогічних наук,
професор кафедри бібліографознавства
Київського державного університету
культури і мистецтв
ГЕРАЩЕНКО Михайло Васильович

Офіційні опоненти : доктор історичних наук,
професор кафедри теорії та
історії культури України
Київського державного університету
культури і мистецтв
ШЕВЧУК Григорій Михайлович

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
Національної бібліотеки
України ім.В.І.Вернадського
ЛАЗОРЕНКО Юлія Іванівна

Провідна установа – Інститут української археографії та джерелознавства ім.М.С.Грушевського НАН України.

Захист відбудеться "21" вересня 1998 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.807.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук в Київському державному університеті культури і мистецтв за адресою : 252133, м. Київ, вул. Щорса, 36.

Загальна характеристика дослідження.

Актуальність теми. Розробка історико-бібліографічної проблематики на основі нових теоретико-методологічних принципів є одним з актуальних завдань сучасного бібліографознавства. Вивчення витоків та розвитку української бібліографії дає можливість глибше осмислити її національні особливості, бібліографічні факти та явища, вивчити та засвоїти спадщину видатних бібліографів минулого в тому числі і тих, які замовчувались, або напівзамовчувались, щоб реалізувати їх ідеї, збагатити національну бібліографічну науку, українську бібліографію.

В зв'язку з цим особливий інтерес і актуальність становить творча спадщина Михайла Ілліча Ясинського, що охоплює основні напрямки бібліографознавства, відображає пошуки та здобутки українською бібліографією його власних шляхів розвитку. З його ім'ям пов'язані професійне вивчення історії національної бібліографії, теоретична та практична розробка питань української бібліографії, підготовка ряду робіт з теорії, методики та організації бібліографії. Багато з його напрямків бібліографічної діяльності, наукових робіт тогочасного бібліографознавства були першими, які припадають на 20–30рр. та в післявоєнний період. Несправедливо забутий, він лише в 90–і роки повертається до нас як дійсний корифей української бібліографії і в ряду визначних імен національної науки, освіти і культури займає почесне місце.

Його ідеї по укладанню Репертуару української книги, збиранню фонду "Україніка", погляди на періодизацію української бібліографії, вивчення життя та творчості її фундаторів, осмислення ролі та місця бібліографічних ресурсів в житті суспільства, практичні рекомендації по підготовці науково–допоміжних бібліографічних посібників та теоретичні судження відносно видової класифікації бібліографії, її організаційних основ і досі є важливими для сучасних працівників бібліографічної сфери.

Актуальність вивчення бібліографічної спадщини М.І.Ясинського зумовлюється також підвищеним інтересом бібліографічної науки та практики до проблем національної бібліографії, про що свідчать присвячені їй наукові конференції, які провели Національна парламентська бібліотека України /1994/, Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника НАН України /1995/ та Перші книгознавчі читання, організовані Національною бібліотекою України ім. В.І.Вернадського /1997/. На конференціях та читаннях піднімались саме ті питання, які є домінуючими в бібліографічній спадщині

М.І.Ясинського. Важливість дослідження бібліографічного доробку М.І.Ясинського була обґрунтована тим, що на сьогодні практично відсутні узагальнюючи роботи про цього видатного діяча української книги та бібліографії, а необхідність розробки історико-бібліографічної проблематики на основі нових теоретико-методологічних підходів, як відомо, є одним з актуальних завдань сучасного бібліографознавства.

Актуальність вивчення творчої спадщини М.І.Ясинського диктувалась ще тим, що в нашому розпорядженні був особистий архів вченого, який після смерті М.І.Ясинського ретельно зберігався його учнем і соратником в галузі бібліографії Ф.К.Сараною і в 1994–1995 роках був переданий до Київського інституту культури / зараз Київський державний університет культури і мистецтв /.

Стан наукової розробки проблеми. Бібліографічна спадщина Михайла Ілліча Ясинського українською бібліографознавчою наукою вважається маловивченою. При житті М.І.Ясинського майже не було публікацій, в яких була б дана повна і об'єктивна оцінка його творчості. Серед перших праць, присвячених М.І.Ясинському–бібліографу, слід назвати статтю Ф.К.Сарани "Півстоліття служіння книзі", опубліковану на сторінках "Літературної газети " 27 листопада 1964 р. з нагоди 75–річчя від дня народження та 50–річчя його творчої діяльності. Окремі повідомлення про М.І.Ясинського як основоположника вивчення історії української бібліографії знаходимо в першому випуску лекцій для студентів–заочників ХДІК "Розвиток бібліографії на Україні " /Х., 1961/ І.І.Корнейчика та в передмові його монографії "Історія української бібліографії. Дожовтневий період /Нариси/ " /Х., 1971/. А через декілька років після смерті вченого І.І.Корнейчиком та Ф.К.Сараною на сторінках харківського збірника "Бібліотекознавство та бібліографія" були опубліковані відповідно стаття про М.І.Ясинського як теоретика та історика української бібліографії, а також список його праць[1]. Це була данина пам'яті вченому–бібліографу, з яким історів публікацій пов'язувала давня і спільна творча діяльність. Найбільш важливим виданням про подвижника книги є бібліографічний нарис "Бібліограф М.І.Ясинський /1889–1967/ друкований Національною парламентською бібліотекою

---

[1] /Корнейчик І.І. Михайло Ілліч Ясинський / /Бібліотекознавство та бібліографія.-1971. -Вип.II. - С.147-155; Сарана Ф.К. Список праць/ М.І.Ясинського / //Там само. - С.155-157.

України.[1] Цим виданням була продовжена серія "Видатні діячі української книги". В бібліографічному нарисі про М.І.Ясинського були подані основні напрямки бібліографічної діяльності вченого та визначені їх аматорські спрямування.

Серед робіт інших українських вчених, в яких висвітлюються різноманітні питання історії, теорії, методики та організації вітчизняної бібліографії в дожовтневий період та пожовтневий час, про М.І.Ясинського містяться окремі згадки. Так, у вступі до нарисів "Українські бібліографи XIX– початку XX століття " /Х.,1969/, автором яких є М.П.Гуменюк, подана висока оцінка програмної статті М.І.Ясинського "Головні моменти з історії української бібліографії" /Бібліотечний збірник .–1927.-№3.-С.3–34/. Бібліографознавець І.О. Вовченко, чиї наукові розробки в переважній більшості присвячені питанням історії української бібліографії передусім в галузі теорії та методики, характеризує М.І.Ясинського як відомого автора ряду публікацій на сторінках фахових видань, що виходили на Україні в 20–і роки, організатора ґрунтовного вивчення історії української бібліографії та основоположника вітчизняної бібліографії другого ступеня.[2] Дослідники української літературної бібліографії Л.І.Гольденберг та Н.М.Рева в своїх роботах називають ім'я М.І.Ясинського в колі імен інших відомих вітчизняних бібліографів та бібліографознавців без детальної характеристики його діяльності.[3] В навчальному посібнику "Українська радянська бібліографія " постать М.І.Ясинського подана [4] лише на двох сторінках першого розділу видання. Про М.І.Ясинського згадується в шостому випуску серії "Видатні діячі української книги", де наводяться факти спільної роботи Михайла Іллича з Ф.П.Максименком у Всенародній бібліотеці України,[5] та в протоколі наради, присвяченої

---

[1] Королевич Н.Ф., Геращенко М.В. Бібліограф М.І.Ясинський / 1889–1967 /. Видатні діячі української книги. Вип. 2.-К., 1995.-32 с.

[2] /Вовченко І.О. Питання теорії та методики бібліографії на сторінках книгознавчої преси УРСР в 20-х рр. : Лекція.-Х.,1971. -С.8–9; 20. Її ж. Становлення та розвиток радянської бібліографії на Україні : Посібник з історії радянської бібліографії для студентів інститутів культури .-Х.,1976.-С.10;17;51;74-77. У истоков библиографии второй степени на Украине // Вопросы нац. библиографии второй степени.-Л., 1976-Вып. 28.-С34-43.

[3] /Гольденберг Л.І. Українська радянська літературна бібліографія.-К., 1971.-С. 19-75; Рева Н.М. Бібліографія української художньої літератури та літературознавства.-К.,1979.-С172–173.

[4] Українська радянська бібліографія.-Навч. посібник для інститутів культури .-К. : Вища школа .–1980.-С.4,18;25;29-30.

[5] /Королевич Н.Ф. Бібліограф Федір Пилипович Максименко /1897–1983 / Бібліографічний нарис. Видатні діячі української книги. Вип.6. К.,–1996.-С.3.

складанню "Бібліографії української книги, 1798–1914рр., яка відбулась в "Бібліотеці АН УРСР 21–22 грудня 1945р.". Протокол був надрукований Львівською науковою бібліотекою ім. В.Стефаника в 1991р. під назвою "На шляху до створення репертуару української книжки". Як вітчизняного бібліографа називає М.І.Ясинського Я. Дашкевич,[1] а американський вчений українського походження М.Бойко, подаючи свою періодизацію історії української бібліографії, співставляє її з періодизацію М.І.Ясинського, які багато в чому схожі.[2] Важливі факти бібліографічного та бібліографознавчого характеру про М.І.Ясинського містяться в деяких енциклопедичних[3] та довідкових[4] виданнях. Проте узагальнюючого дослідження про М.І.Ясинського та бібліографічну спадщину з використанням маловідомих і невідомих матеріалів не має.

Тому **метою дослідження** є всебічне виявлення, вивчення та узагальнення бібліографічного доробку М.І.Ясинського в контексті сучасного бібліографознавства та розвитку української бібліографії.

Завдання дисертації : виявити головні напрямки його діяльності в галузі національної бібліографії та бібліографознавства, а саме:

- Вивчити його роль як засновника, завідучого відділу "Україніка" ВБУ в бібліографічному забезпеченні діяльності бібліотеки ;
- визначити місце вченого як першого історика української бібліографії;
- проаналізувати його діяльність по збагаченню української бібліографії;
- охарактеризувати праці бібліографознавця в галузі теорії, методики та організації бібліографії;
- визначити вклад М.І.Ясинського як бібліографа в збагаченні бібліографічної практики під час роботи в вузівських бібліотеках м. Києва, Держполітвидаві УРСР та у видавництві "Українська Радянська Енциклопедія";
- проаналізувати епістолярну спадщину вченого як джерело вітчизняного бібліографознавства;

---

[1] Дашкевич Я.Р. Репертуар української книжки. 1798-1916 років - коли він буде ? // Наука і культура. Україна: Щорічник.-К. 1990.-Вип.24.-С.163-173.

[2] Бойко М. Збірник особисто друкованого. - Блумінтон /США/ , 1985.-С.120;195.

[3] Українська Радянська Енциклопедія. - 2-е вид.-К ., 1985.- Т.12.-С.526; Украинская Советская Энциклопедия. К ., 1985.- Т.12.-С.587;Український Радянський Енциклопедичний словник. 2-е вид.-К ., 1987.- Т.2.-С.225; Шевченковський словник. К ., 1977.- Т.2.-С.408.

[4] История Центральной научной библиотеки Академии наук УССР.- К ., 1979.- С.85;89;92.

- показати його місце в сучасному українському та слов'янському бібліографознавстві.

Об'єкт дослідження – друковані та рукописні праці М.І.Ясинського, архівні документи, спеціальна наукова література та періодика.

Предмет дослідження – бібліографічна спадщина М.І.Ясинського його наукова, теоретична та практична діяльність у галузі бібліографії.

Джерельною базою дисертації стали переважно архівні матеріали, які невідомі, чи маловідомі бібліотечно-бібліографічному загалу. Використано більш ніж 30 папок особистого архіву М.І.Ясинського, в яких міститься друковані, рукописні, машинописні статті та рецензії бібліотекознавчо-бібліографознавчого характеру, бібліографічні матеріали, листи, записки, листівки на адресу відомих діячів книги і до М.І.Ясинського, листи до редакції журналів, пам'ятні адреси, вітальні телеграми, багаточисленні робочі картотеки тощо. Особливу цінність складає листування М.І.Ясинського з Б.В.Комаровим, Ю.О.Меженком, Ф.П.Максименком, Ф.К.Саранюю, В.А.Загаруйком, іншими діячами української культури. Опрацьовані та використані також матеріали Інституту рукописів /ф.52–Архів С.Пастернака / Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. До джерельної бази дисертації увійшли також фундаментальні праці із загально-теоретичних проблем бібліографії, авторами яких є інші вітчизняні та зарубіжні дослідники.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що загальний аналіз бібліографічної спадщини М.І.Ясинського проведено на основі маловідомих архівних джерел, вперше описано, систематизовано і введено до наукового обігу документи та матеріали його особистого архіву, надруковані, машинописні та рукописні роботи. Вперше використано значну епістолярну спадщину вченого для відтворення суспільно-політичного життя країни вказаного періоду, історії підготовки та видання окремих праць вченого, що дає можливість глибше побачити його творчу лабораторію. Висвітлені маловідомі факти з творчої та особистої біографії М.І.Ясинського, пов'язані з роботою в Поділлі, Всенародній бібліотеці України, вузівських бібліотеках м. Києва, інших установах та закладах.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його матеріали можуть стати джерелом для написання синтетичної праці з історії української бібліографії пожовтневих років. Їхні можуть бути використаними при вивченні студентами вузів культури України історії національної культури взагалі та бібліографії зокрема, удосконаленні викла-

дання історичних, галузевих бібліографічних курсів, методики бібліографування в бібліотеках та бібліографічного забезпечення видавництв. Це дасть також змогу розширити творчий потенціал дослідників історії національної бібліографії.

Апробація роботи. За темою дисертації опубліковані матеріали до біографії М.І.Ясинського /у співавторстві /, три статті, прочитана доповідь на Перших книгознавчих читаннях / Київ, березень 1997р. /.

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дослідження знайшли своє відображення у 4 статтях: у збірнику наукових праць Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського "Перші книгознавчі читання"; Бібліотечному віснику; Вісник книжкової палати; у збірнику праць Львівської наукової бібліотеки ім. Стефаника.

Структура дисертації. Дослідження обсягом 145 стор. складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (129 найменувань).

Основний зміст роботи. У вступі обгрунтовується актуальність вибраної теми, визначається ступінь її дослідженості та основні джерела дисертації, формулюється тема за завдання дисертації, розкривається наукова новизна, теоретична та практична цінність роботи.

Перший розділ дисертації "Основні віхи життєвого та творчого шляху М.І.Ясинського" подає важливіші факти його біографії. Корінний киянин М.І.Ясинський незначний період свого життя провів на Поділлі / в липні 1919 р. під наступом більшовиків уряд УНР змушений був переїхати до м. Кам'янець–Подільського, сюди ж переїхав М.І.Ясинський /. Умови громадянської війни і постійні зміни влади в м. Києві не сприяли творчому росту майбутнього вченого. На новому місці він працює помічником бібліотекаря, потім завідуючим бібліотекою Кам'янець–Подільського університету /1920–1923/. Цей перший творчий відрізок часу в біографії М.І.Ясинського сприяв формуванню його як бібліографа та бібліографознавця, розширив коло професійного спілкування /С.Сірополко, І. Огієнко, Л.Биковський, М. Плевако та ін. /, відіграв неабияку роль в його особистому житті. Повернувшись до Києва, з 1923 по 1933 рр. він співробітник Всенародної бібліотеки України, впродовж десяти років працює завідуючим відділу "Україніка" ВБУ, здійснює велику роботу по доукомплектуванню фонду українськими виданнями, бібліографічно його забезпечує. У наступному розділі дисертації відзначається, що з ВБУ пов'язаний найбільш інтенсивний період всієї бібліотечно–бібліографічної діяльності Михайла Іллича : він попо-

вивчає і бібліографічно обробляє "Україніку", складає покажчики як першого, так і другого ступеня, розробляє питання періодизації української та російської бібліографій, теоретично обгрунтовує і практично втілює в життя ідею по організації бібліографії, готує статті з питань теорії, методики та організації бібліографічної діяльності. На основі особистого архіву М.І.Ясинського, існуючої фахової літератури в розділі відзначається діяльність вченого як педагога і складача програм з історії бібліографії для аспірантів ВБУ, як учасника різних конференцій, нарад, комісій, як автора багатьох публікацій /з 55 опублікованих робіт біля 40 підготовлені та опубліковані ним саме під час роботи у ВБУ/.

На початку 30-х років М.І.Ясинський відходить від бібліографічної діяльності через несправедливі звинувачення та навішування йому різних ярликів. Щоб вижити, він змушений працювати на випадкових роботах /електромонтером у Київський АТС, економістом на плодокомбінаті/. І лише після визволення м. Києва від німецьких загарбників / 1943р. / влаштовується на роботу до Наукової бібліотеки Київського університету, де працює до 1952 р. завідуючим бібліографічним відділом, головним бібліографом, пізніше /1952–1955/- бібліографом у Київському педагогічному інституті іноземних мов. Як свідчать архівні матеріали, постать М.І.Ясинського та його бібліографічна діяльність під час роботи у вузівських бібліотеках були під постійним наглядом контролюючих осіб з КДБ. Цей період у творчій бібліографії М.І.Ясинського позначений чималим його вкладом у бібліографічне забезпечення навчальної та наукової роботи викладачів, співробітників та студентів названих вузів. З 1955 по 1960 рр. М.І.Ясинський працює бібліографом у Держполітвидаві УРСР, а з організацією видавництва "Українська Радянська Енциклопедія" і до 1965 р. – часу виходу на пенсію, він співробітничає разом з Ю.О. Меженком, Ф.К.Сарапою та іншими бібліографами у редакції бібліографії по бібліографічному забезпеченню видань УРЕ. Бібліографічний талант М.І.Ясинського цінували головний редактор УРЕ, академік М.П.Бажан, колеги по роботі, працівники наукових бібліотек, провідні вчені з різних міст України і Радянського Союзу. В післявоєнний період М.І.Ясинський друкується рідко, він ніби "замкнувся" в собі : нездорова атмосфера сталінських часів ще тривалий час давала себе знати. Поряд з бібліографічною діяльністю в названих закладах та установах він веде інтенсивне листування з сином М.Ф.Комарова Богданом Михайловичем, провідними вченими-бібліографами Ю.О. Меженком, Ф.П.Максименком, Ф.К.Сарапою, літературознавцем В.А.Загоруйком, іншими діячами української бібліографії. Останні роки свого життя М.І.Ясинський присвятив вивченню життя та діяльності

М.Ф.Комарова, збираючи всю його літературу та матеріали про нього під умовною назвою "Комаріана", бібліографічно її пропагуючи.

У другому розділі "Доробок М.І.Ясинського в галузі бібліографії та його аналіз" розглянуті основні напрямки бібліографічної діяльності вченого, що знайшли свій прояв в основному в 20-30-і рр. та частково в післявоєнний період. Один з таких напрямків – робота М.І.Ясинського як організатора, завідувача та бібліографа "Українки" Всенародної бібліотеки України. У названому відділі, як свідчить спеціальна відозва Тимчасового Комітету щодо створення Національної бібліотеки Української держави, "повинно бути зібрано все, що друкувалось будь-коли і будь-де українською мовою...", що національна література "повинна згуртуватись незалежно від змісту і напряму про історію українського народу, його фольклор, мову, словесність, мистецтво, побут, соціальні та економічні умови тощо". Крім всієї літератури, що торкається історії, економіки та культури українського народу, у відділі мав бути рукописний відділ, де б зберігалися рукописи, листи, портрети, тих діячів, які незалежно від національності, релігії та політичних переконань жили і діяли на українській території, а також діячів духовного життя українського народу, де б вони не жили.[1] В підрозділі другої частини дисертації відзначається, що саме на посаді завідуючого "Українки" в повній мірі розкрився талант М.І.Ясинського як одного із організаторів і бібліографів Національної бібліотеки. Уже знаний бібліотечно-бібліографічною громадськістю України він з ентузіазмом узявся за важливу справу національного значення. Разом з Ф.П.Максименком, Л.У.Биковським він їздить по різних містах України та Росії у пошуках потрібної літератури, сприяючи таким чином поповненню фонду цінними виданнями, особливо українськими та українознавчими. Основу ж відділу спершу становили фонди колишнього Кременчуцького ліцею бібліотеки першої Київської гімназії, збірки колекції П.Галагана, істориків М.І.Костомарова, О.М.Лазаревського, книги з Київської духовної академії.[2] Пізніше відділ поповнювався і з інших джерел.

Архівні матеріали Інституту рукописів Національної бібліотеки України ім.В.І.Вернадського переконливо свідчать про велику роботу М.І.Ясинського як організатора, завідувача та бібліографа наукового відділу. В численних доповідних записках на

---

[1] Відозва від Тимчасового Комітету для заснування Національної бібліотеки Української держави в Києві // Бібліотечний вісник.–1993.–№5–6.–С.12.

[2] Робочий план відділу "Українки" на навчальний 1925-1926 рік // ІР НБУ, ф.52, Архів С.Єфремова, №57, арк.13

ім'я керівника бібліотеки він всебічно захищав, що "за основну функцію відділу "Україніка" природно визначити роботу над українською бібліографією",[1] що підтверджує він[2] відділ варто назвати "відділом української бібліографії" чи "українським відділом ВБУ",[3] що в першу чергу треба "поставити питання про організацію україномовного відділу бібліотеки"

Матеріали дослідження дають змогу говорити про те, що М.І.Яєнський був не лише енергійним та компетентним організатором та керівником відділу /на 1930 р. його фонд становив понад 2 млн. одиниць зберігання, де чільне місце займали книжкові збірки "Київ" та "Шевченківана"/.[4] Разом з колегами на сторінках фахових та інших видань він постійно порушував питання по комплектуванню "Україніки", визначенню його обсягу бібліографічного забезпечення тощо.

Про це свідчать його численні публікації з названих питань[5].

Історія української бібліографії – один з провідних напрямків його фахової діяльності. Опубліковані та машинописні роботи М.І.Яєнського з питань періодизації[6] української та російської бібліографій, публікації, присвячені життю та творчості українських біб

---

[1] Робочий план відділу "Україніка" на наступний 1925-1926 рік// ІРНБВ, ф.52/ Архів С.Постернака, №57, арк.5

[2] Там само.

[3] Там само, арк.9

[4] Короленко П.Ф., Геращенко М.В. Бібліограф М.І.Яєнський /1889-1967/: Бібліографічний нарис. Видатні діячі української книги.Вип.2.–К.,–1995.–С.5.

[5] Яєнський М.І. Обсяг відділу «Україніка» //Бібліотечний журнал.–1925. –№1.–С.7-11; Бібліографічна робота відділу «Україніка» як завдання ///Бібліотечний журнал.–1925. №2-3.–С.13-14; До питання про сконцентрування й поширення україномовної бази в роботі ВБУ // Бібліотечний журнал.–1925. –№8-10.–С.16-20 Українські книжкові фонди Всенародної бібліотеки України // Бібліотечний збірник.–1927.–Ч.2.–С.51-65; Зосередження україномовних книжкових фондів // Зоря (Катеринослав).–1925.–, №11.–С.19-20; Крайознавча робота Всенародної бібліотеки // Зоря.–1925.–№7.–С.23-25; Реалізація можливостей бібліотек в краєзнавчій роботі // Зоря.–1925. –№5.–С.20-21; Бібліотечна справа на Західньому Україні // Зоря.–1927.–№10-11.–С.65-70

[6] Яєнський М.І. Головні моменти з історії української бібліографії // Бібліотечний збірник.–1927.–Ч.3.–С.83-94. – Є окремий відбиток /К.,1927/.–30с./; Програма для аспірантів ВБУ. Історія української бібліографії.–К.,1929.–17 с.–(Машинопис); Історія русской библиографии. Программа для аспирантов ВБУ на 1930-1931 рр.–К.,1930.–18с.–(Машинопись)

ліографів[1], свідчать про те, що він був першим істориком української бібліографії. Його програмна стаття «Головні моменти з історії української бібліографії» та програми для аспірантів ВБУ з історії української та російської бібліографій тому свідчення. Запропоновані і охарактеризовані вченим п'ять основних періодів національної бібліографії, які розглядаються в дисертації (1073-1574; 1574-1720; 1720-1798; 1798-1917; 1917-20-і роки), і в наш час можуть зацікавити не лише дослідників історії української бібліографії, що проживають на материковій Україні, але і за її межами. Свідчення тому – схожість періодизації української бібліографії І.І.Корнейчика та його колеги із США М.Бойка.[2] Статті М.І.Ясинського, присвячені І.Т.Калиновичу та М.Ф.Комарову, яким в розділі приділяється значна увага, суттєво доповнюють бібліографічні портрети цих діячів української культури. В цілому ж праця вченого з названого питання, що підсумовується в дисертації, лягла в основу інших робіт істориків української бібліографії, вони цитуються на сторінках спеціальних видань, не втрачають актуальності й донині.

На основі бібліографічних та бібліографознавчих робіт М.І.Ясинського і дисертації розглядається такий важливий напрямок його діяльності як теоретичне обґрунтування української бібліографії. Працюючи у ВБУ, М.І.Ясинський поставив перед собою та колегами завдання : збирати всю літературу, видану на Україні та за її межами і пов'язану з нею ознаками авторства, мови чи змісту. Цей матеріал мав слугувати створенню ретроспективного покажчика українського національного друку – українського бібліографічного репертуару.

Згідно рішення Першого пленуму Бібліографічної комісії АН УРСР та розпорядження керівництва ВБУ (квітень, 1927) М.І.Ясинський починає працювати над розробкою питання по створенню ретроспективного покажчика бібліографічних ресурсів. Висвітливши це питання в статті «Бібліографія української бібліографії», яка була доповнена «Проектом інструкції для складання бібліографії української бібліографії»[3], він виступив піонером по теоретичному обґрунтуванню цього важливого виду бібліографії, вказав на підсумковуючу

---

[1] Ясинський М.І. Іван Калинович :Некролог // Зоря.–1927.–№12.–С.21; До характеристики М.Ф.Комарова як бібліографа // Україна.–1929.–Кн.38.–С.65-72; Михайло Комаров : З минулого української бібліографії // Радянське літературознавство.–1965.–№11.–С.24-28.

[2] Корнейчик І.І. Історія української бібліографії. Дожовтневий період (Нариси). –Х.,1971.–376; Бойко М. Збірник особисто друкованого –Блумінгтон–1985.–204 с.

[3] Ясинський М.І. Бібліографія української бібліографії // Українська бібліографія.–К.,1928.–Вип.1:Методол.зб.–С.112.

функцію бібліографії другого ступеня для організації всієї бібліографічної роботи в Україні. «Проект інструкції ...» визначав завдання бібліографії бібліографії (допомога широким колам дослідників та практиків в ознайомленні із станом та досягненнями бібліографії другого ступеня, виявлення міри бібліографічного обслуговування різних ділянок української науки, подання матеріалу для раціонального планування української бібліографії взагалі, в т.ч. і галузевої, для посилення вивчення історії національної). Працюючи над даною проблемою, М.І.Ясинський, як свідчить названа стаття, вирішував і про об'єкт бібліографії бібліографії. Він один з перших порекомендував відмовитися від включення бібліографічних праць з теорії, методики та історії бібліографії.[1] В той час як російські бібліографи Б.С.Бондарський, М.Н.Куфаєв та інші в своїх бібліографічних роботах подали бібліографічні покажчики разом з літературою з бібліографознавства, М.І.Ясинський використав досвід окремого обліку теоретичних, методичних і бібліографічних матеріалів, що є новаторськими починаннями українського вченого. Разом з тим М.І.Ясинський виступив за широке відображення бібліографованих матеріалів (окремо видані покажчики книг, періодичних видань, листівок, географічних карт, нот, матеріалів друкованої графіки, каталоги видавництв і бібліотек; прикнижкові і прижурнальні списки літератури, бібліографічні огляди, рецензії на покажчики тощо), за відображення в бігні огляди, рецензії на покажчики тощо), за відображення в бібліографічних посібниках як опублікованих, так і неопублікованих матеріалів. В своїй теоретичній статті він приділяє велику увагу питанням опису, анотування і розміщення матеріалу в бібліографічних посібниках, ведення робочої картотеки тощо. Все це, на думку М.І.Ясинського, повинно підкреслити значення бібліографії бібліографії в житті суспільства, вказати на її роль та місце при вивченні історії української бібліографії. М.І.Ясинський вперше подав історичний огляд української бібліографії, включивши до згадуваної статті «Головні моменти із історії української бібліографії» (1927) орієнтований систематичний покажчик українських бібліографічних посібників (264 назви), що були видані у дореволюційні та у перші радянські роки. Пристатейний бібліографічний покажчик другого ступеня включав найважливіші універсальні, галузеві, персональні, краєзнавчі покажчики, списки, огляди літератури, незалежно від того, де і як вони були надруковані. На думку укладача, сюди не повинні були занесені книготорго-

[1] Ясинський М.І. Бібліографія української бібліографії // Українська бібліографія. – К., 1928. – Вип.1: Методологія. – С.107-123

поточні і книговидавничі каталоги, покажчики змісту де періодичних видань та інші матеріали.

Як практик М.І.Ясинський почав з 1927 р. подавати щорічні огляди бібліографічних видань під спільною назвою «Бібліографічна робота на Радянській Україні» за 1926-1929 роки.[1] І в практичному плані він виступив новатором поточного обліку бібліографічної продукції України та зробив її аналіз. До кожного огляду він подавав систематичний покажчик виданих в Україні бібліографічних посібників за відповідний рік.

В оглядах характеризувалася бібліографічна діяльність окремих установ, організацій, бібліотек, праці з бібліографознавства, окремі бібліографічні покажчики, бібліотечно-бібліографічна періодика, підготовка кадрів тощо. У покажчиках М.І.Ясинського, де вперше була представлена підсумкова бібліографічна інформація з цих питань, враховані окремо видані та надруковані бібліографічні покажчики, прикнижкові, пристатейні списки, огляди літератури, бібліографічна і книгознавча періодика, рецензії на бібліографічні покажчики. Не включив М.І.Ясинський в огляди газетні матеріали, а також списки використаної літератури. За спеціально розробленою схемою в оглядах були включені відповідні бібліографічні матеріали. Деякі випуски покажчика і паралельні огляди літератури з фаху містять статистичні дані про загальну кількість виданих за рік бібліографічних посібників, про співвідношення окремо виданих, прикнижкових і прижурнальних покажчиків і списків літератури, посібників науково-допоміжної та рекомендованої бібліографії.

Крім покажчиків другого ступеня, М.І.Ясинський був укладачем також покажчиків першого ступеня, опублікувавши окремо на сторінках окремих видань ряд своїх бібліографічних посібників[2], неодноразово виступав як компетентний рецензент окремих бібліографічних праць.

---

[1] Ясинський М.І. Бібліографічна робота на Радянській Україні і 1926 році. Бібліографія бібліографічних покажчиків за 1926 рік /Журнал бібліотекознавства і бібліографії.–1927.–№1.–С.61-92; Його ж. Бібліографія на Радянській Україні. 1927 р. Бібліографія бібліографічних покажчиків за 1927 рік // Там же.–1929.–№3.–С.71-106.Його ж. Бібліографія на Радянській Україні. 1928 р. Бібліографія бібліографічних покажчиків за 1928 рік // Там же.–1930.–С.34-58; Його ж. Бібліографія на Радянській Україні. 1929 р. Бібліографія бібліографічних покажчиків за 1929 рік.–К.,1931.–110 с. (машинопис).

[2] Ясинський М.І. Особи книжки українською мовою і про Україну, що їх видано в ВСРС й УНСР. 1927р. // Україна.–1928.–Кн.31.–С.138-145; Матеріали до бібліографії М.О.Скуленка.–Х.–К., 1932.–104 с.; Бібліографія праць М.М.Гольцобська (Чистовича). М.Ясинський // Наук.зап.Київ.ун-ту.–1952.–Т.11,вип.7. Матеріали.–№1.–С.119-127; Систематичний покажчик змісту журналу «Архів України» (до 1960р.).–К.,1960.–231 с. (Машинопис).

В заключному підрозділі другої глави розповідається про М.І.Ясинського як автора праць з питань теорії, методики та організації бібліографії. Для теоретичних виступів вченого в 20-х роках характерною є рецензія[1] на дослідження російського книгознавця М.Куфаєва «Книга як поняття й предмет науки та бібліографії», що була надрукована в «Бібліологічних вістях» (1925.–№1-2.–С.103-141). Він виступив проти трактовки бібліографії у відрив від суспільних завдань і читацьких запитів. Вчений, як свідчить відгук, не сприйняв і те, що система книгознавчих дисциплін російського колеги обминає бібліотекарство. М.І.Ясинський послідовно виступав за тісний зв'язок бібліографії з актуальними потребами життя. У згаданій статті «Бібліографія української бібліографії» М.І.Ясинський визначив завдання вітчизняної бібліографії, основні напрямки «бібліографічної допомоги» українській науці і культурній практиці.[2]

У своїх працях М.І.Ясинський неодноразово торкався питань видової класифікації бібліографії, поділяючи її на практичну і теоретичну (російські бібліографознавці О.П.Коршунов, Є.К.Безпалова та інші в своїх спеціальних роботах про класифікацію М.І.Ясинського навіть не згадують). Перша пов'язана з укладанням найрізноманітніших бібліографічних посібників, друга – з проблемами бібліографознавства, тобто теорією, історією, методикою та організацією бібліографії.[3]

У роботах М.І.Ясинського, як теоретичного, так і практичного плану, часто зустрічаємо назви видів бібліографії, які тепер широко вживаються у сучасній бібліографознавчій літературі та у бібліографічних посібниках. Найбільш чітко сформульовані назви видів бібліографії у розробленій ним «Програмі для аспірантів ВБУ. Історія української бібліографії» (К.,1929): в останньому періоді розвитку української бібліографії після 1917 р. вчений аналізує матеріал за видами бібліографії (державна, українознавча, краєзнавча, крайова, спеціальна бібліографія, книготорговельна, рекомендаційна, український бібліографічний репертуар, бібліографія бібліографій та інші).

Звичайно, радянське бібліографознавство не змогло сприйняти таку видову класифікацію бібліографії, яку запропонував український вчений, але сказане ним понад 60 років тому і сьогодні звучить актуально.

---

[1] Записки філол.відділу УАН.– 1926.–Кн.7-8.–С.503-505.

[2] Ясинський М.І. Бібліографія української бібліографії // Українська бібліографія.– К., 1928.–Вип.2 /Методол.зб./–С.197-408.

[3] Ясинський М.І. Бібліографічні роботи на Радянській Україні 1926. // Журнал «Бібліографознавство і бібліографія».– 1927.– №1.–С.63.

Новаторськими пошуками та оригінальним підходом відзначилися праці М.І.Ясинського з методики бібліографічної роботи, де він зарекомендував себе як досвідчений бібліограф-методист. Він розробив методику складання персональних або «індивідуальних» покажчиків[1].

Багато уваги М.І.Ясинський приділяв питанням організації бібліографії, в якій особисто брав участь. У 1925 р. вчений виступив на Першій конференції наукових бібліотек УРСР з доповіддю про організацію бібліографії продуктивних сил,[2] в якій відзначається розуміння вимог життя та завдань українського краєзнавства і ролі бібліотек у краєзнавчому русі.

Організація бібліографічної, а також краєзнавчої роботи бібліотек[3] в т.ч. створенню українського бібліографічного репертуару [4], М.І.Ясинський присвятив цілий ряд своїх статей у періодичній пресі 20-х років.

У висновках підсумовується значення бібліографічної спадщини М.І.Ясинського Відзначається, що вона охоплює широке коло проблем вітчизняної бібліографії та бібліографознавства. Його основні напрямки творчої діяльності, передусім бібліографічної, були новаторськими в українській бібліографії 20-30 років.

Під його керівництвом розпочате створення національного книжкового та бібліографічного репертуарів, започатковане професійне вивчення історії української бібліографії, яка вивчається у вузах культури, привертає увагу численних дослідників.

М.І.Ясинським теоретично обґрунтоване і практично втілене в життя питання про українську бібліографію другого ступеня, яка знаходить широке впровадження в бібліографічну практику наукових бібліотек, Книжкової палати України.

---

[1] Ясинський М.І. Індивідуальна бібліографія //Бібліологічні вісті.–1930.–№1.–с.23-47; Шевченківська бібліографія та її завдання //Україна.–1930.–Кн.40.–С.113-132.

[2] Ясинський М.І.Створення в наукових бібліотеках України країнознавчих осередків і організація бібліографії продуктивних сил // Бібліотечний збірник.–1926.–Ч.1.–С.68-78.

[3] Ясинський М.І Бібліотеки й архіви на Україні в їх краєзнавчій роботі по збиранню краєзнавчих друкованих матеріалів // Бібліотечної бібліотеки // Зоря.–1925.–№7.–С.23-25; Його ж. Реальні можливості бібліотек в краєзнавчій роботі //Зоря.–1925.–№5.–С.20-21 та ін.

[4] Ясинський М.І Бібліографічна робота відділу "Українка" як завдання //Бібліотечний журнал.-1925.-№2-3.-С.13-14; Його ж. Бібліографія української бібліографії // Українська бібліографія.- К. 1928.- Вип.І. Методол. зб.- С.107-123.

Вченим підготовлено багато праць з питань теорії, методики та організації бібліографії в Україні та за її межами з відповідними висновками та рекомендаціями, які актуальні і сьогодні для науковців та практиків.

Бібліографічна спадщина М.І.Ясинського добре знана як в Україні, так і за рубежем (Росія, Білорусь, США), до якої ще будуть повертатися численні дослідники.

Основні результати дисертаційного дослідження викладені у таких публікаціях:

1. Арутюнова С.А. З архіву бібліографа (епістолярна спадщина М.І.Ясинського) //Перші книгознавчі читання : Зб.наук.праць Нац.бібліотеки України ім.В.І.Вернадського.–К.,1997.–С.111-116 (у співтоваристві з М.В.Геращенком).

2. Арутюнова С.А. Діяльність М.І.Ясинського у ВБУ // Бібліотечний вісник.–1997.–4.–С.22-25.

3. Арутюнова С.А. М.І.Ясинський та міжслов'янські бібліографічні зв'язки // Вісник книжкової палати.–1997.–№5.–С.38-39.

4. Арутюнова С.А. Книгознавчі та бібліографічні публікації М.І.Ясинського на сторінках українських видань 20-30-х роках XX століття //Збірник праць науково-дослідного центру періодики.Вип.3-4.–Львів, –1997.–С.362-366.

Арутюнова С.А. Бібліографічна спадщина Михайла Іллича Ясинського.

Дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата історичних наук по спеціальності 07.00.08 –книгознавство, бібліотекознавство та бібліографознавство, Київський державний університет культури та мистецтв, Київ, 1998.

Дисертацію присвячено вивченню життєвого та творчого шляху видатного українського бібліографа, бібліотекознавця та книгознавця Михайла Іллича Ясинського, що охоплює період 20-30-х рр. та післявоєнний період. На основі архівних матеріалів та фахової літератури висвітлені основні напрямки бібліографічної діяльності вченого, а саме : як першого історика національної бібліографії, основоположника української бібліографії, автора ряду робіт з питань теорії, методики та організації бібліографічної діяльності. В дослідженні вказано місце М.І.Ясинського в розвитку сучасного бібліографознавства.

Ключові слова: історик бібліографії, бібліографія бібліографії, колекціонування, методика бібліографування, види бібліографії.

Арутюнова С.А. Библиографическое наследие Михаила Ильича Ясинского.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.08 – книговедение, библиотековедение и библиографоведение. Киевский государственный университет культуры и искусств, Киев, 1998.

Диссертация посвящена изучению жизни и творчества выдающегося украинского библиографа, библиотековеда и книговеда Михаила Ильича Ясинского, которая охватывает период 20-30-х гг. и послевоенный период. На основе архивных материалов специальной литературы освещены основные направления библиографической деятельности учёного, а именно : как первого историка национальной библиографии, основоположника украинской библиографии библиографии, автора ряда работ по вопросам теории, методики и организации библиографической деятельности. В исследовании указано место М.И.Ясинского в развитии современного библиотековедения.

Ключевые слова: историк библиографии, библиография библиографии, коллекционирование, методика библиографирования, виды библиографии.

Arutjunova S.A.Michailo Yasinsky's Bibliographical Legacy.

Dissertation on competition for scientific candidate's degree of History in speciality 07.08 – Bibliology, Library and Bibliography sciences.

Kyiv State University of Culture and Art, Kyiv, 1998.

Thesis is devoted to a careful studying of the life and creativity of the outstanding Ukrainian bibliographer and bibliologer Michailo Yasinky. It covers the period of 20th–30th and post–war years. On the basis of archives documents and specialised literature it has been elucidated the main trends of scientist's bibliographic activity as the first historian of national bibliography, the founder of Ukrainian bibliography of bibliography, the author of the number of works in theory, method and management of librarianship.The investigation determines the place M. Yasinsky took in the development of the contemporary bibliography science.

Key words: historian bibliography, bibliography of bibliography, collecting, technique of bibliography, kinds of the bibliography.

Підписано до друку 5.03.1998 р. Формат 60×84 1/16
Умовн. друк. арк. 1.0. Зам. 48 Тир. 100 прим.
К Д У К і М 252133, Київ, вул. Щорса, 36